

podniky. A zvláště takový podnik, jako je Kritická knihovna, jenž v první řadě měl přinést *překlady světového významu* — takové, jež nám měla dávno již Akademie sama opatřit.

Já v tom neviděl a nevidím tedy, opakuju, nic nečestného a špatného, že pan Pelcl žádal o podporu Akademii. Já sám skutečně nadiktoval jsem mu i žádost — žádost formy *naprosto důstojné*, kde je vylíčen program a úkol Knihovny (já sám před lety při založení jejím jsem sestavil díla, jež by se měla přeložit) a její důležitost pro nás. Diktoval jsem jí p. Pelclovi, jako jsem mu diktoval různé jiné skripty administrativní — *poněvadž mne za to prosil*. Buď píle nebo ingenium jeho bývaly tak nepatrné. *Prosil mne i v tomto případě*. (Že bych ho ponoukal k tomu sám, aby zadal, je prostá lež. A nejapná k tomu: Jaký já měl na tom interes, dostane-li pan Pelcl podporu nebo ne? Dělal by se býval se mnou o ni? Poskytl by mně z ní procenta? Měl jsem z Kritické knihovny něco, než normální honorář za překlad Hennequina?)

Opakuju: to všecko je vedlejší, to jsem nevytýkal.

Ale to jsem vytýkal: *křídovat minulost, odvolávat ji, měnit barvu kvůli té podpoře feuilletonem Pollice verso*.

To je punctum saliens otázky. O to se jedná. A toho se ani nedotknul pan Pelcl. Neporozuměl ani, oč běží.

5. Napsal jsem v čelo tohoto článku: *poslední odpověď!* Neodpovídám již více v té věci p. Krejčímu a Pelclovi. Ať lhou, vymýšlejí, fantasuji cokoli. Ukázal jsem, jak polemisují tito lidé. Jsou zamotáni přímo v předivu nesmyslů, podezrání, nepravd.

A nic z toho ze všeho.

Špína a hloupost.

A hnus, nepřekonatelný hnus.

Praha, 21. srpna 1897.

Fr. Herites: Návštěvy

Deset povídek a obrazů známé fačony heritesovské. Maloměstské genry zdánlivě jen realistické. Ve skutečnosti spíše kombinované, fabulované, vymyšlené než pozorované a intuicí psychickou docelené. Heritesa pokládají u nás dosud za předchůdce realismu nebo dokonce realistu, ale není než skromnější, tišší, nesmělejší romantik. Řekl bych romantik políty již studenou vodou a vystřízlivělý. Romantik s ustříhanými křídly. Romantik, který se neodvází velikých, smělych a silných fantasií, ale který rád hřeší v malém úkradkem: karikaturou i sentimentální plačtivostí, lenosti a plochostí pozorovatelskou, netečností a tupostí psychologickou. A musím vyznat, že tyto malé a šosácké hříchy a vady jsou mi více proti mysli a musí býti *každému* literárnímu kritikovi, než velikolepé bakchanalie romantických Sodom. Zcela přirozeně: charakter hledá literární kritika na spisovateli. Kde není charakteru, není možná ani plná a sytá charakteristika, vypadne jen negativně.

Proto je tak obtížná také charakteristika p. Heritesa. Jisto je, že nenáleží umění, že pohybuje se na hranici mezi *novinářstvím a literaturou*. Nejlepší jeho věci jsou malé náčrtky, stručná causerie, skizy narychlo zachycené s kusem melancholie nebo neškodného sarkasmu. Kde útočil na veliké skutečné umění, kde chtěl chytit tajemný a hluboký mrak životných jevů v celé tísní a složité tvrdosti a naléhavé, dusné vážnosti, kde chtěl vniknouti do složení lidské duše, do temného kotle jejího varu, kde chtěl čelit skutečným záhadám a problémům života a svědomí — zločinu, vině, vášni — tam podlehl bídě a žalostně. Stvořil jen suché, nudné a mechanické *rührstücker*, které až studí svou falešností a dutou prázdnotou. Tak v dramate, tak v románě, kde všude se ztroskotal.

Podat v objektivně síle, slávě a hrůze Život, ten tajemný, složitý a záhadný proces Herites nedovede. Tou těžkou cestou on nedovede jít. Ona vede k Sfinze, a krev a kosti jí znamenaly. On jde pěšinkou, a nejčastěji ani nejde, sedne podle cesty a hraje oblázky, které nasbíral. Není umělec tvůrce. Nemá odvahu, vědomí záhady, hrůzu osudnosti a tragičnosti. Není *oseur*, jak říkal Beaumarchais.

Není ani humorista, poněvadž humor předpokládá zvláštní názor světový, jest idealismus a romantismus obrácený na ruby. Humor předpokládá básnická hloubavce, který sestoupil až do útrobu Života a Duše, poznal ustrojení světa a běhů jeho,

ale z hloubky té překonává jejich tragičnost a osudnost. Humoristou dovede být jen básník ideový, hluboký potapěč, který sestoupil do útrob temného moře... a vyplul z nich. Herites místo humoru podává surogát jeho, lehkou náhražku: *kari-katuru a sentimentalitu*. Jak často stýkají se oba tyto prvky! A jak přirozené je to! Obojí je vyhnutí se objektivnosti a síle a hrůze a celosti života. Obojí je život ochuzený a zpřívověný, je život ulehčený, je život nepochopený, život, jemuž se uhnuli s cesty z bázně, že by je zardousil a přejel. Obojí je v podstatě a v jádře protivné umění, v podstatě a jádru mu odpirající. A právě zde, právě v těchto liniích a mezích je doména Heritesova. Karikuje a sentimentalizuje — tak se dá nejlépe charakterizovat. A sice: *obojí současně*. Je to zvláště důležité, jak u něho oba tyto prvky souvisí příčinně, logicky: jako rub a líc. Je to projev lásky a nenávisti. Ale obojí ploché, mdlé, rozředěné.

Přítomné práce jsou také s toho pole. Jsou to spíše práce novinářské než beletristické — tak povrchní, krotké a šedé je to všecko. Všecko chyceno jen v nejnutenějších liniích, známých, hotových, které leží na dlani. Žádné tuhé, sukovité, těžce leptané figury. Žádný tón, který by se ryl do vzduchu a chytil v něm a visel. Nic než stíny. Ale stíny mdlé, matné, suché, řekl bych — ne ty vzrušené nápovědmi a tuchami těžké stíny básnické sugesce.

Jen jednou, dvakrát pokusil se o ně p. Herites v těchto pracích. V *Neúprosné* (str. 130 a n.) a v *Zjevení* (str. 137 a n.). V prvním případě maluje smrt ubohé utýrané matky, v druhém visí, halucinaci mladé ženy, které se zjeví umírající milenc v měsíčním světle. Obě čísla stojí na samé hranici mystiky. Pan Herites přinesl tu patrně oběť Módě, k níž — třeba to zapírali — jsou přece páni Lumírovci citlivější, než se komu zdá. Ale dopadlo to nešťastně. Tak střízlivě a mělce a titěrně. Ne, než takový mysticismus a než takovou sugesci bezvědomého a polobezvědomého, než takový útok na brány tajemného — to raději ty malé, střízlivé, vypelichané genry — ty malé dřevěné figurky hýbající rukama a nohama, jak se zatáhne šňůrkou. Je v nich přes všecko, co se dá namítat, přece jistá poesie střízlivé intimity a zamlžené melancholie, třeba vyvětraná, a sevřená a skrčená tesknosty.

Edmond a Jules de Goncourt: Sestra Filomena

Jeden z nejstarších románů bratrů Goncourtů, také nenejindividuálnější, ale přece krásná, ryzí, k smrti hluboká a teskná práce a in nuce celí přístí Goncourtové. Podstatné znaky jich umělecké metody vidíte tu a můžete je zde již studovat.

Předně: *životopisný, monografický* způsob koncepce a kompozice románové. Ne výseky života a životů přerývané, úryvkovité, sestavené v umělých episodách, kvůli pikantním dojmům osvětlení a seskupení, nýbrž celý jediný život v složitě plnosti a nervosním roztřepení a rozzáření. Životopis individua, monografie lidského rodu. Zde monografie jeptišky-ošetřovatelky. Goncourtové při vši péči k prostředí a okolí nejsou přece sociálními fanatiky — naopak: jejich osoby jsou individuálně, jedinečně, výjimečně. Mají svůj zvláštní akcent, tón, spád a sklon, barevný odstín a citový dech, který nelze svěsti ve vliv prostředí, okolí a výchovy — který nemá pasivní reflex jeho — nýbrž něco ryze svého, jádro osoby, jehož nelze dále rozanalyzovat. Tak také u Filomeny. Nervosní, rozmarná, pak sražená a plachá, konečně oddaná a klidná a heroicky mužná — tak rozvíjí se před vaším zrakem až do citové krize, kterou prochází v druhé půli knihy. Vnější vlivy působí na rozvoj vnitřní, ale tento rozvíjí se a zabarvuje i svým vlastním rytmem a tempem.

Po druhé: postup malými zcelenými obrazy, psychologickými náladami, detailovanými krátce říznutými a jemně rozptýlně broušenými kapitolami, které mají úkol drobných, charakterizačních linií jako u portrétů. Táž trpělivá, laskavá, pomalá práce postupu úžasně bezpečného a jistého. Totéž přesné vrzení lokálních barev a tónů, které v perspektivě dávají celkové náladové kouzlo atmosférické.

Po třetí: hlavní figura bytost křehká, subtilní, rozmarná, bytost po výtce nervová. Tyto figury jsou vlastním typem Goncourtů. *Umělce, děti i ženy* malovali nejlépe, nejsytěji, nejšťastněji. To je jich umělecká říše, v níž nemají soupeře. Zde dovedli zachytit přemětnost a tíseň dojmů a vněmů, polostíny a polosvětla, tuchy a sny jemné a roztřesené jako hopkující ptáci, pružné a hbité jako tančící mouchy. Figury, v nichž rozmar, lehký, kouzelný a básnický vznět, naivnost a náladovost dětská, vlhká a svěží stýká a zvrací se v hluboký, němý a podmračný stesk zmrzačených, poškozených a k nevyhlášení nahlodaných, v tajemné a zákeřné vadnutí od kořene, v otravu mízy a šťáv, v ochrnutí, ústřední, tajemné a nevyhláčetelné. Tyto